

RECOMANDARI INTERNAȚIONALE CU PRIVIRE LA COMPETENȚELE PROFESIONALE ALE ASISTENȚILOR MEDICALI DIN SERVICIILE SPECIALIZATE DE ÎNGRIJIRI PALIATIVE

INTERNATIONAL RECOMMENDATIONS ON PROFESSIONAL COMPETENCIES OF NURSES IN PALLIATIVE CARE SPECIALIZED SERVICES

drd. Nicoleta Mitrea

Facultatea de Medicină, Universitatea Transilvania Brașov

Autor corespondent: *Nicoleta Mitrea*, *nicoleta.mitrea@hospice.ro*

Abstract:

In Palliative Care, more than in other medical specialities, it have been made progresses in developing and implementing professional competencies for nurses working in this field. In order to produce the best standardized framework, it is mandatory to first consult the existing international recommendations and second to adapt them to internal circumstances.

Key-words: *nursing, palliative care, professional competencies, international recommendations*

Definiția, scopul și obiectivele competențelor pentru asistenții medicali din domeniul îngrijirilor paliative

Termenul de „competențe” a fost definit astfel: abilitățile, cunoștințele, experiența, atributele și comportamentele necesare unui individ pentru a desfășura o activitate de calitate în munca sa [1].

O definiție mai amplă a termenului de „competențe” în contextul îngrijirilor paliative este dată de Asociația Asistenților Medicali de Hospice și Îngrijiri Paliative din Statele Unite ale Americii, astfel: „*Competențele reprezintă cunoștințele, atitudinile și abilitățile cuantificabile/ măsurabile, pe care asistenții medicali le demonstrează în timpul acordării de îngrijiri sigure, consistente, empaticе, la nivel de artă, bazate pe evidențe științifice, pacienților aflați la sfârșitul vieții și familiilor acestora*” [14].

Aceeași autori menționează faptul că aceste competențe trebuie să reflecte miezul standardelor, sunt scrise într-o manieră declarativă generală, cu conținut de judecată clinică și formulare de bază pentru demonstrarea a ceea ce trebuie realizat concret în diferitele domenii de competență.

La întrebarea „*de ce sunt competențele necesare?*” Asociația Asistenților Medicali din Hospice și Îngrijiri Paliative răspunde prin argumentarea folosiri competențelor, standar-

delor și a procesului de acreditare ca strategii importante pentru atingerea țințelor de calitate propuse. Identificarea competențelor intelectuale (cunoștințe teoretice), de relaționare interpersonală, abilităților tehnice și atitudinilor morale necesare pentru acordarea de îngrijiri paliative de calitate vor ajuta la respectarea standardelor de calitate minime necesare.

Competențele este nevoie să fie orientate pe rezultate specifice și deci sunt într-o măsură mult mai mare măsurabile decât obiectivele și scopurile din trecut nu foarte îndepărtat al procesului de îmbunătățire a calității îngrijirilor. Identificarea competențelor naționale reprezintă benchmark-ul* pentru înțelegerea explicită a ariei de acoperire a cunoștințelor și abilităților de care o asistentă medicală are nevoie în vederea acordării de îngrijiri paliative de calitate [10].

Existența unui cadru oficial reprezentând competențele profesionale în domeniul îngrijirilor paliative permite atingerea diferitelor obiective atât la nivel instituțional–organizațional, cât și administrativ–guvernamental. Astfel

---

* *Benchmark-ingul este ”procesul continuu de măsurare a produselor, serviciilor și metodelor de lucru ale unei organizații, în raport cu ale celor mai reprezentativi competitori și a altor organizații recunoscute drept lideri în domeniu.”* (definiția companiei Xerox, inițiativa conceptului în anii 1980).

acest cadru poate reprezenta, în funcție de contextul general menționat anterior, următoarele:

- un **sistem formal de apreciere și evaluare** a competențelor profesionale și de identificare a nevoilor suplimentare de educație și instruire teoretică și practică;
- un **plan de instruire** pentru echipă, dând astfel posibilitatea managerului direct să evalueze competențele echipei și nevoile suplimentare de instruire, reliefând cel mai bun amestec de abilități;
- un **mecanism de auto-evaluare** care să ajută profesioniștii să aprecieze nivelul la care a ajuns cu propriile competențe profesionale și nevoile de instruire suplimentară;
- un **mijloc de planificare a carierei** profesionale;
- o **metodă de organizare și dezvoltare** a unui program de orientare comprehensiv pentru membrii noi angajați ai echipei [17].

Fig. 1. Dezvoltarea competențelor profesionale prin punerea în practică a cunoștințelor, abilităților și atitudinilor deprinse în procesul de învățare teoretică și practică.

Scopul existenței competențelor profesionale în domeniul îngrijirilor paliative este acela de a dota – prin metode de formare teoretice, practice și de auto-conștientizare, asistenții medicali să acorde îngrijiri paliative de calitate, pe tot parcursul evoluției bolii cronice progresive a pacientului, până la deces, și familiei acestuia.

Un asistent medical cu competență în îngrijiri paliative este capabil să:

- Identifice persoanele eligibile pentru îngrijiri paliative și să inițieze discuții despre preferințele cu privire la îngrijirea pe parcursul bolii până la sfârșitul vieții;
- Evalueze holistic nevoile, planifice îngrijirile în conformitate cu valorile, cultura și preferințele pacientului, re-evalueze permanent obiectivele de atins în funcție de traiectoria progresiei situației clinice a pacientului;
- Coordoneze îngrijirile într-un regim integrat de servicii, astfel încât pacientul să beneficieze de toate resursele disponibile pentru el la fiecare moment;
- Asigure managementul impecabil al durerii și al altor simptome, indiferent de locația unde este îngrijit pacientul;
- Coordoneze îngrijirile acordate la sfârșitul vieții;
- Acorde îngrijiri post-mortem;
- Sprijine familia, aparținătorii, îngrijitorul principal, atât pe parcursul bolii pacientului cât și după decesul acestuia;
- Reflecteze critic asupra propriei activități pentru a crea pârgurile de îmbunătățire pe viitor a practicii sale clinice [18].

Recomandări ale Consiliului Europei (CE) și ale Asociației Europene pentru Îngrijiri Paliative (EAPC)

Documentele eliberate de Parlamentul European și Consiliul Europei par să fie considerate ca fiind strategice, deci de valoare pentru a se ține cont de ele și a fi implementate cerințele prevăzute în acestea.

Primul document adus în atenție este Recomandarea Rec (2003) 24 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre privind îngrijirea paliativă. Astfel, ca și principiu general cu privire la îngrijirile paliative, Consiliul Europei adoptă, printre altele și principiul conform căruia programele de educație în îngrijirea paliativă vor fi încorporate în pregătirea tuturor profesioniștilor din domeniul sănătății [6]. La capitolul „politici și organizare” sunt cuprinse alte două recomandări esențiale cu privire la competențele profesionale ale membrilor echipei, bine-înțeles printre aceștia numărându-se și asistenții medicali, în vederea stabilirii necesarului de personal calificat pe diferite nivele de competență și nevia de educație a acestuia (inclusiv voluntari) cât și recunoașterea (certificarea) muncii și competenței lor [6].

Informații specifice, clare și evidente sunt furnizate la capitolul „educație și instruire”, îngrijirea paliativă necesitând a fi inclusă în curricula de pregătire de bază a medicilor și asistenților medicali, în programe de instruire post-bază (EMC – educație medicală continuă cât și în programe de pregătire pentru experți (profesioniști specializați) în îngrijire paliativă [9], ținând cont de următoarele trei niveluri de educație (continuă) a medicilor și asistenților medicali: de bază, intermediară și avansată [6].

Recomandarea cu privire la modul de organizare a acordării îngrijirilor paliative a fost încorporat în documentul înaintat la Ministerul Sănătății de către Asociația Națională de Îngrijiri Paliative sub forma documentului reprezentând Programul Național de Îngrijiri Paliative 39673/08.08.2012, astfel:

- **Abordarea paliativă** – întregul personal trebuie să fie familiarizat cu principiile esențiale ale Îngrijirilor Paliative și trebuie să le aplice în practica clinică;
- **Îngrijiri Paliative Generale** – unii profesioniști din domeniul medical, deși nu lucrează în servicii de îngrijire

paliativă, pot avea experiență și instruire suplimentară în specificul îngrijirilor paliative. Termenul de „îngrijire paliativă generală” se folosește pentru descrierea activității acestui personal.

- **Îngrijiri Paliative Specializate** – serviciile specializate de îngrijire paliativă sunt acele servicii a căror activitate de bază se limitează la acordarea de servicii specializate de îngrijiri paliative. Aceste servicii sunt de regulă implicate în îngrijirea paliativă a pacienților cu necesități mai complexe de îngrijire și presupun existența unui personal cu grad mai mare de instruire de specializare, precum și alte resurse [6].

Esențială este recomandarea ca toate unitățile specializate de îngrijire paliativă să aibă medici și asistenți medicali cu pregătire la nivel de specializare în îngrijiri paliative [7].

Recomandarea 2003/24/CE face referire la necesitatea folosirii documentelor și sprijinului oferite de Asociația Europeană pentru Îngrijiri Paliative (EAPC) pentru a dezvolta și pune în practică recomandările cuprinse în documentul emis.

Directiva Bordului de Directori a EAPC prevede stabilirea recomandărilor minime cu privire la instruirea asistenților medicali și medicilor. Astfel, în anul 2003 a fost stabilit un grup de lucru pentru asistenții medicali care au conceput și emis în anul 2004, „Ghidul pentru dezvoltarea educației asistenților medicali în domeniul îngrijirilor paliative în Europa”. Aici sunt prezentate în detaliu nivelele de educație în domeniul îngrijirilor paliative, domeniile de lucru, competențele profesionale și obiectivele educaționale ce trebuie acumulate de către asistenții medicali în funcție de nivelul la care practică îngrijirile paliative.

Astfel, nivelele de educație sunt structurate după cum urmează:

- **Nivelul A** – de bază, destinat asistenților medicali generaliști la absolvirea școlii postliceale sanitare sau a facultăților de medicină, departamentul de nursing;
- **Nivelul B** – avansat, destinat asistenților medicali încadrați în diferite medii clinice și care se întâlnesc uneori cu situații de îngrijire la sfârșitul vieții;
- **Nivelul C** – specializat, destinat

personalului calificat ce își desfășoară activitatea în unități specializate de îngrijiri paliative, care se confruntă în mod constant cu situații de îngrijire la

sfârșitul vieții, care oferă consultanță de specialitate și contribuie la dezvoltarea educației în îngrijiri paliative și a cercetării în acest domeniu [8].

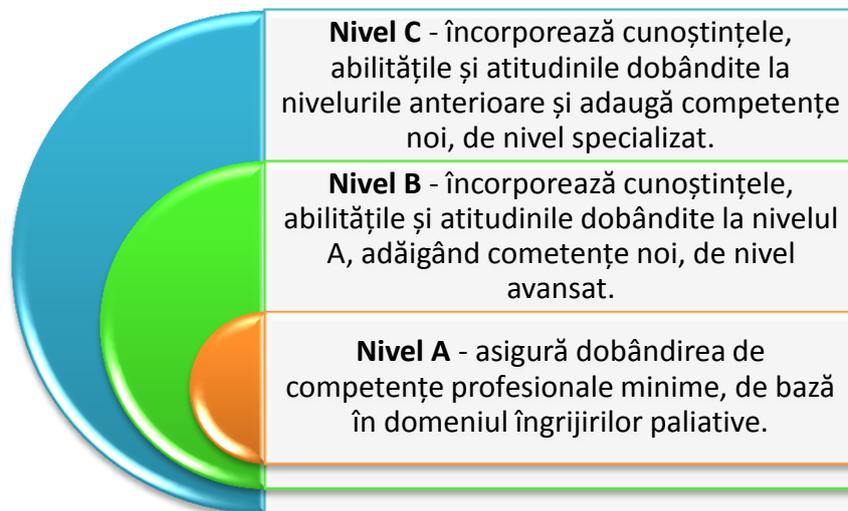

Fig. 2 Dimensiunile procesului de învățare (educație) în îngrijiri paliative

Recomandări și experiențe ale diferitelor organizații internaționale

În Directiva 2005/36/CE deseori sunt date ca exemple țări precum Polonia și Elveția. Din perspectiva asistenților medicali din aceste țări care își desfășoară activitatea profesională în domeniul Îngrijirilor Paliative, activitatea lor este recunoscută la nivel de specialitate existând în ambele țări programe educaționale specifice în urma cărora asistenților medicali le sunt recunoscute competențele dobândite și activitatea lor autonomă este astfel atestată oficial.

În Polonia, țară în care sunt funcționale 442 de servicii de îngrijire paliativă organizate în diferite forme [13], încă din anul 2006 este recunoscută specializarea în îngrijiri paliative pentru asistenții medicali și de atunci până în prezent peste 300 dintre ei au urmat acest program educațional de specializare [12].

În Elveția au fost revizuite în anul 2011 competențele profesionale ale personalului care lucrează în îngrijiri paliative, printre care asistenții medicali ocupă locul central [15] și este disponibilă încă din 2002 curricula programului de specializare în îngrijiri paliative pentru asistenții medicali [17], revizuită în 2011.

Alte exemple semnificative sunt Germania și Grecia, ambele țări aparținând Uniunii Europene, având organizarea educației de bază pentru formarea în profesia de asistent medical diferită (pentru Germania nu există nivel de educație universitară, iar pentru Grecia există atât forma universitară cât și cea tehnică/postliceală), unde există programe de formare specializată în îngrijiri paliative [9, 19].

Exemplele anterioare au fost prezentate întâi pentru a arăta experiența unor țări cu care ne putem compara din mai multe puncte de vedere (ex. istoric, socio-economic, cultural, etc.).

Bineînțeles că țări dezvoltate, precum: Statele Unite ale Americii [11], Canada [4], [5], Australia [3], sau Marea Britanie [16] au recunoscute îngrijirile paliative ca și specializare distinctă pentru asistenții medicali, deci au dezvoltate programe educaționale specifice în urma cărora asistenții medicali dobândesc competențele necesare desfășurării activității lor profesionale în serviciile specializate.

Indiferent de țara în care locuim la un moment dat, avem nevoie, fie noi personal fie cineva drag nouă de îngrijiri paliative specializate pentru a trece cu demnitate prin parcursul unei

boli incurabile, cronice, limitatoare de viață și inevitabil prin procesul activ al morții. Organizații internaționale, guverne naționale, organizații neguvernamentale, societăți civile etc., au dezvoltat în timp cadrele organizatorice necesare asigurării unor îngrijiri de calitate pentru situațiile menționate anterior. Circuitul a fost creat și respectat de toți aceștia și este următorul: standarde de calitate, programe educaționale adaptate cerințelor din standarde, în urma cărora asistenții medicali dobândesc competențele profesionale pe baza cărora acordă îngrijiri de calitate.

Ordinul Asistenților Medicali Generaliști, Moașelor și Asistenților Medicali din România (OAMGMAMR), de la nivelul forului cel mai înalt de organizare a profesiei de asistent medical, manifestă preocupare și interes în vederea implementării de măsuri concrete, atât în domeniul Îngrijirilor Paliative cât și în alte specialități medicale, pentru crearea de parteneriate și dezvoltarea de programe educaționale specifice în urma cărora asistenții medicali să poată dobândi competențe profesionale specifice.

Este nevoie de colaborare între toate organismele abilitate: forum profesional (OAMGMAMR), foruri educaționale (Facultăți de Medicină), foruri organizațional-administrative (Guvernul României prin Ministerul Sănătății și Ministerul Educației), în vederea realizării pașilor concreți de punere a bazelor dobândirii de către asistenții medicali din serviciile specializate de îngrijire paliativă a competențelor profesionale specifice, respectiv dezvoltarea și desfășurarea programului național de specializare în îngrijiri paliative pentru asistenții medicali.

Bibliografie:

- [1] Becker R., Palliative Care 2: exploring the skills and competencies that nurses need to deliver high-quality care. *Nursing Times*; 105: 14, early online publication, 14 April 2009.
- [2] Binder J., von Wartburg L., Linee guida nazionali sulle cure palliative, Ufficio federale della sanità pubblica (UFSP) e Conferenza svizzera delle direttrici e dei direttori cantonali della sanità (CDS), novembre 2011, disponibil la: www.bag.admin.ch/palliativecare
- [3] Centre for Palliative Care Research and Education and Queensland University of Technology, Competency Standards for

Specialist Palliative Care Nursing Practice, disponibil la: <http://www.health.qld.gov.au/cpcrc/pdf/compstand.pdf>

- [4] CHPCA Nursing Standards Committee, Canadian Hospice and Palliative Care Nursing Standards of Practice, 2009, disponibil la: <http://ebookbrowse.com/gdoc.php?id=330131968&url=592dd97563cf767c80187942be283de3>
- [5] CHPCA, Canadian Hospice Palliative Care Nursing Competencies Case Examples, 2010, disponibil la: http://www.chpca.net/media/7502/Canadian_Hospice_Palliative_Care_Nursing_Competencies_Case_Examples_Revised_Feb_2010.pdf
- [6] Consiliul European, Recomandarea Rec (2003) 24 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre privind îngrijirea paliativă, adoptată la 12 noiembrie 2003, Graphica Print, 2004.
- [7] Consiliul European, Recomandarea Rec (2003) 24 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre privind îngrijirea paliativă, adoptată la 12 noiembrie 2003, Medii de acordare a îngrijirii și servicii – necesarul de personal în serviciile specializate de îngrijiri paliative, punctul 82, pg.42, Graphica Print, 2004.
- [8] European Association for Palliative Care, A Guide for the Development of Palliative Nurse Education in Europe, Septembrie 2004, <http://www.eapcnet.eu/LinkClick.aspx?fileticket=e9JnEa7YZDM%3d>, accesat la 27.12.2014.
- [9] Frerich G, Voltz R., Palliative Care in Germany: current issues – presentation at the workshop for Developing Competencies in Palliative Care for Physicians and Nurses, Brasov, 29.06.2012.
- [10] Hospice and Palliative Nurses Association, Professional Competencies for the Hospice and Palliative Licensed Practical/Vocational Nurse, pg. viii, 2004.
- [11] Hospice and Palliative Nurses Association, Standards for Clinical Practicum in Palliative Nursing for Practicing Professional Nurses (CPPN), 2006, disponibil la: <http://www.aacn.nche.edu/elnc/publications/peaceful-death>, accesat la 27.12.2014.
- [12] Krajnik M., Palliative Care in Poland – presentation at the workshop for Developing Competencies in Palliative Care for Physicians and Nurses, Brasov, 29.06.2012.
- [13] Krakowiak P., Palliative Care in Poland – presentation at the workshop for Developing Competencies in Palliative Care for

- [14] Physicians and Nurses, Brasov, 29.06.2012.
Matzo M., Witt Sherman D., Palliative Care Nursing, Quality Care to the End of Life, 3rd edition, Springer Publishing Company, 2010, Chapter 6 by Lentz J., Sherman D.: Development of the Specialty of Hospice and Palliative Care Nursing, pg. 113.
- [15] Palliative Ch, Schweizerische Gesellschaft fur Palliative Medizin, Pflege und Begleitung, Kompetenzen fur Spezialisten in Palliative Care, pg. 5, 2011, disponibil la: http://www.palliative.ch/fileadmin/user_upload/palliative/fachwelt/E_Standards/Kompetenzkatalog_DE.pdf.
- [16] Royal College of Nursing, Competencies in nursing, A framework for nurses working in specialist palliative care, disponibil la <http://www.knowledge.scot.nhs.uk/media/CLT/ResourceUploads/20306/001958.pdf>, accesat la 27.12.2014.
- [17] Societa Svizzera di Medicina e Cure Palliative, Porchet et all., Formazione in cure palliative – linee guida nazionali, Berna, agosto 2002.
- [18] St. Christopher's Hospice, End of Life Competencies for nurses and care staff working in the community, care homes and hospitals, 2009.
- [19] Tserkezoglou A., Patiraki E., Palliative Care training for doctors and nurses in specialized services. The Hellenic journey – presentation at the workshop for Developing Competencies in Palliative Care for Physicians and Nurses, Brasov, 29.06.2012.

ACKNOWLEDGEMENT:

Această lucrare este susținută prin Programul Operațional Sectorial de Dezvoltare a Resurselor Umane (POS DRU), ID 134378 finanțat de Fondul Social European și de Guvernul României